

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO W 2009 R.

2. Sieć biblioteczna i organizacja bibliotek

2.1. Stan sieci bibliotecznej

Sieć samorządowych bibliotek publicznych województwa śląskiego na koniec 2009 roku liczyła 815 placówek, w tym 169 bibliotek i 646 filii bibliotecznych (w poprzednim roku 169 bibliotek i 652 filie biblioteczne; razem 821 placówek).

Sieć samorządowych bibliotek publicznych województwa śląskiego		
Rok: 2009		
Powiaty grodzkie:	316	w tym 19 bibliotek z 297 filiami
Powiaty ziemskie:	497	w tym 148 bibliotek z 349 filiami
Powiatowa biblioteka publiczna:	1	Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach*
Biblioteka szczebla wojewódzkiego:	1	Biblioteka Śląska w Katowicach
Razem:	815	
Rok: 2008		
Powiaty grodzkie:	315	w tym 19 bibliotek z 296 filiami
Powiaty ziemskie:	504	w tym 148 bibliotek z 356 filiami
Powiatowa biblioteka publiczna:	1	Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach*
Biblioteka szczebla wojewódzkiego:	1	Biblioteka Śląska w Katowicach
Razem:	821	

w 2009 r.	miasto	–	477 placówek co stanowi 58,5% całości
	wieś	–	338 placówek co stanowi 41,5% całości
w 2008 r.	miasto	–	477 placówek co stanowi 58,1% całości
	wieś	–	344 placówki co stanowi 41,9% całości

Sieć biblioteczną wspomagało 37 punktów bibliotecznych, a pośród nich 4 punkty działały w szpitalach i 5 punktów w domach pomocy społecznej (w 2008 r. – 42). Wśród 646 filii bibliotecznych funkcjonowało 11 filii dla dzieci, 15 filii w szpitalach (w 2008 r. – 16 filii w szpitalach) oraz 8 filii publiczno-szkolnych (w 2008 r. – 10). Filie publiczno-szkolne to 4 placówki w MiPBP w Raciborzu oraz po jednej filii w MBP w Rydułtowach, w MPBP w Pszczynie, w GBP w Opatowie oraz w GBP we Wręczycy Wielkiej, która jednocześnie funkcjonuje w strukturach Gminnego Ośrodka Kultury.

Zbiory specjalne w postaci tzw. książki mówionej gromadziły i udostępniały 52 biblioteki. Coraz częściej placówki biblioteczne zaopatrują się w ten rodzaj zbiorów bez tworzenia dla nich osobnych oddziałów. Przy bibliotekach publicznych województwa śląskiego działało 87 oddziałów dla dzieci (w 2008 r. – 90).

2.2. Zmiany w sieci

2.2.1. Utworzenie nowych filii, punktów bibliotecznych; powołanie nowych agend (lokalizacja, wyposażenie)

Miejska Biblioteka Publiczna w Bytomiu otworzyła nową filię biblioteczną, odtworzoną w miejsce zlikwidowanej niegdyś placówki nr 20. Nowa placówka filialna zlokalizowana jest w pomieszczeniach Szkoły Podstawowej nr 38 w Bytomiu Suchej Górze. Lokal został gruntownie wyremontowany, wyposażony w nowe, estetyczne meble oraz zaopatrzony w 4 stanowiska komputerowe.

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku powołała nową filię, która powstała z połączenia księgozbioru placówki zlikwidowanej z oddziałem dla dzieci wydzielonym ze struktur innej filii bibliotecznej (opis w punkcie 2.2.2.).

2.2.2. Likwidacja filii, punktów bibliotecznych, połączenia placówek (przyczyny)

Sieć placówek bibliotecznych województwa śląskiego zmniejszyła się w ubiegłym roku o 8 filii bibliotecznych.

- Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku – z powodu dramatycznych warunków lokalowych (pomieszczenia piwniczne, intensywne zagrzybienie, brak toalety) zamknięta została filia w dzielnicy Zamysłów. Księgozbiór tej placówki po dezynfekcji został przeniesiony do oddziału dla dzieci w sąsiedniej dzielnicy Smolna.

Tym samym oddział dla dzieci został przekształcony w filię uniwersalną.

- Miejsko-Gminny Ośrodek Promocji Kultury – Biblioteka w Koziegłowach – decyzją Burmistrza zlikwidowano 3 filie biblioteczne w miejscowościach: Koziegłówki, Cynków i Pińczyce. Księgozbiory placówek przekazano do bibliotek szkolnych.
- Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie – z powodu wypowiedzenia umowy najmu lokalu przez Szpital Powiatowy w Pszczynie, Biblioteka zmuszona została do zamknięcia filii szpitalnej nr 2.
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Ogrodzieńcu – z powodu zbyt małej odległości od filii w Gieble zlikwidowano placówkę filialną w Gulzowie.
- Gminna Biblioteka Publiczna w Zbrosławicach – decyzją władz samorządowych Gminy zlikwidowano filie biblioteczne w Kamieńcu i w Ptakowicach.

Likwidacja punktów bibliotecznych.

Z powodu zbyt małego zainteresowania czytelników i niewielkiej liczby wypożyczeń, biblioteki naszego województwa zlikwidowały w roku ubiegłym 5 punktów bibliotecznych. Po jednym punkcie ubył w Bieruniu i Cieszynie, a sieć Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kuźni Raciborskiej zmniejszyła się o 3 punkty.

2.3. Sytuacja organizacyjna bibliotek

Biorąc pod uwagę status formalno-prawny bibliotek publicznych w 2009 roku funkcjonowało:

- 149 bibliotek (763 placówki) samodzielnych, instytucji kultury wpisanych do rejestru prowadzonego przez organizatora,
- 18 bibliotek (49 placówek) w strukturach domu kultury lub innej instytucji kultury; były to placówki w następujących gminach: Bieruń, Bobrowniki, Boronów, Dąbrowa Zielona, Istebna, Knurów, Koniecpol, Koziegłowy, Miedźno, Mykanów, Ornontowice, Ożarówice, Rędziny, Szczyrk, Toszek, Tworóg, Węgierska Górka, Wręczyca Wielka,
- 2 biblioteki (3 placówki) w strukturach urzędów gmin.

W roku ubiegłym pracowało 8 filii o statusie publiczno-szkolnym. Były to placówki w: Raciborzu (4), Rydułtowach (1), Pszczynie (1), Opatowie (1), Wręczyca Wielkiej (1).

W 2 gminach podpisano umowy z Poczta Polska na prowadzenie centrum komunikacji społecznej, są to: w gminie Pawłowice – filia w Golasowicach, w gminie Krzyżanowice – filia w Chałupkach.

Zmiany organizacyjne nastąpiły w:

- Radlinie, gdzie biblioteka z dniem 1 lipca 2009 roku została wydzielona ze struktur Miejskiego Ośrodka Kultury,
- Ornontowicach, gdzie uchwałą Rady Gminy z 21 grudnia 2009 biblioteka została wyłączona z Gminnego Domu Kultury i Biblioteki; uchwała weszła w życie z dniem 1 stycznia 2010 roku,
- Kłobucku, gdzie podpisano porozumienie w sprawie wykonywania przez Bibliotekę zadań biblioteki powiatowej.

Negocjacje w sprawie usamodzielnienia kolejnych bibliotek zostały przerwane z chwilą ukazania się projektu zmian w ustawie o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której zapisy przewidują możliwość łączenia instytucji kultury.

Wszystkie gminy prowadzą biblioteki; jednak są gminy, w których sytuacja prawna bibliotek jest niewłaściwa:

Mykanów – biblioteka została włączona w struktury Gminnego Ośrodka Kultury w 1991 roku; do końca 2006 roku zlikwidowano 4 z 6 filii. Z dniem 1 stycznia 2007 r. dotychczasowa jednostka budżetowa jaką był GOK została zlikwidowana, a na jej miejsce utworzono instytucję kultury pod nazwą Gminny Ośrodek Kultury w Mykanowie; uczyniono to bez wyłączenia biblioteki, w związku z czym Wydział Nadzoru Prawnego i Właścicielskiego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego dwukrotnie uchylił tą część uchwały Rady Gminy, która włącza bibliotekę publiczną do GOK-u. W chwili obecnej biblioteka funkcjonuje nadal w strukturach ośrodka kultury, bez jakiegokolwiek umocowania prawnego, a bibliotekarze w regulaminie organizacyjnym GOK-u są na stanowiskach animatorów.

Imielin – biblioteka, z chwilą wydzielenia się miasta z Mysłowic w 1995 roku, jest częścią Referatu Edukacji, Zdrowia, Kultury i Sportu Urzędu Miasta, a pracownicy merytoryczni są zatrudnieni jako referenci.

Włodowice – biblioteka posiada statut uchwalony w 1999 roku, zgodnie z którym gospodarka finansowa prowadzona winna być zgodnie z zasadami określonymi dla zakładów budżetowych! Biblioteka nie jest wpisana do rejestru instytucji kultury. Kontrola przeprowadzona w 2006 roku przez inspektorów Regionalnej Izby Obrachunkowej stwierdziła, że biblioteka funkcjonuje w strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy i nakazała jej usamodzielnienie, jednak do tej pory zalecenie to nie zostało wykonane.

Zasygnalizowane przez biblioteki zmiany w dokumentach organizacyjnych dotyczyły:

- statutow, w tym: wprowadzenie statutow w nowo utworzonych instytucjach (Radlin, Ornontowice), rozszerzenie zapisów (Dębowiec), aktualizacja danych (Rybnik, Tarnowskie Góry, Sośnicowice, Godów, Nędza, Opatów), wyodrębnienie Izby Tradycji ze struktur biblioteki i utworzenie nowej instytucji (Czeladź), zmiany dotyczące całości statutow (Dąbrowa Górnicza, Katowice, Lubliniec, Mikołów, Piekary Śląskie, Zabrze, Pietrowice Wielkie, Radziechowy-Wieprz),
- regulaminów wynagradzania, premiowania, nagród, funduszu świadczeń socjalnych – zmiany głównie dotyczyły dostosowania regulaminów do zmian zawartych w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 listopada 2009 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie zasad wynagradzania pracowników zatrudnionych w instytucjach kultury prowadzących w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury (Gliwice, Pyskowice, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Wodzisław Śląski, Zabrze, Godów),
- regulaminów organizacyjnych, w tym całkowite preredagowanie i wprowadzenie nowego (Dąbrowa Górnicza, Katowice, Piekary Śląskie, Racibórz, Tarnowskie Góry, Sośnicowice, Mierzęcice),
- oceny ryzyka zawodowego na poszczególnych stanowiskach pracy (Sławków),
- instrukcji obiegu i kontroli dokumentów finansowo-księgowych, gospodarki majątkiem trwałym (Czeladź, Piekary Śląskie, Racibórz, Tychy, Godów),
- regulaminu zamówień publicznych, których wartość nie przekracza wyrażonej w złotych równowartości 14.000 euro (Racibórz, Sławków, Tychy),
- regulaminu pracy (Sławków, Tychy, Zabrze),
- zasad gromadzenia i przekazywania informacji do publikowania w Biuletynie Informacji Publicznej (Bielsko-Biała),
- regulaminów skontrów (Czeladź, Tychy),
- instrukcji ewidencji materiałów bibliotecznych (Czeladź),
- regulaminów udostępnień, w tym: wypożyczeń, korzystania z Internetu i innych usług (Bielsko-Biała, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Katowice, Świętochłowice, Tychy, Zabrze),
- instrukcji dotyczących rewindykacji zbiorów bibliotecznych (Tychy).

2.4. Biuletyn Informacji Publicznej w bibliotekach publicznych województwa śląskiego

Zgodnie z Ustawą o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. 2001 Nr 112, poz. 1198) oraz aktami wykonawczymi, na stronie Biuletynu Informacji Publicznej wszystkie zobowiązane przez ustawę podmioty winny publikować informacje dotyczące statusu prawnego, przedmiotu działania i kompetencji, organów i osób sprawujących funkcje i ich kompetencje, majątku, którym dysponuje, trybu działania, sposobów przyjmowania i załatwiania spraw, informacje o prowadzonych rejestrach, ewidencjach i archiwach oraz o sposobach i zasadach udostępniania danych w nich zawartych.

Biuletyn Informacji Publicznej to system stron internetowych służących bezpłatnemu dostępowi do informacji publicznej. Dostęp do informacji zawartych w biuletynie jest możliwy zarówno ze stron www podmiotów zobowiązanych do prowadzenia biuletynu jak i poprzez stronę główną biuletynu, zawierającą podstawowe informacje o podmiotach (nazwa, dane teleadresowe, informacje o redaktorze strony) wraz z odsyłaczami do stron podmiotowych. Ponieważ część bibliotek prowadzi biuletyn samodzielnie, sprawdzono czy są one widoczne poprzez stronę główną biuletynu; i tak aż 10 z nich nie jest widocznych w wyszukiwarce biuletynu, a jedna z bibliotek podaje odsyłacz na stronę ogólną biblioteki, a nie na stronę własnego biuletynu (którego nie posiada).

Biblioteki w BIP

Biblioteki w różnym stopniu wywiązują się z tego obowiązku. 24 biblioteki (14,2%), w tym 18 gminnych (Bojszowy, Kłomnice, Kochanowice, Konopiska, Kroczyce, Krzyżanowice, Lelów, Lipie, Marklowice, Mstów, Mykanów, Niegowa, Pawonków, Poczesna, Popów, Przyrów, Rudziniec, Ślemień), 3 miejsko-gminne (Blachownia, Krzepice, Pilica) i 3 miejskie (Myszków, Radlin, Szczyrk) nie zamieszcza żadnych informacji w Biuletynie Informacji Publicznej. Pozostałe biblioteki zamieszczają informacje na stronach BIP swych organizatorów lub na własnych stronach biuletynu. Bardzo zróżnicowana jest informacja podawana w biuletynach. Najbardziej ograniczoną informację na temat Biblioteki podaje strona urzędu gminy w Łodygowicach - nazwisko dyrektora, Irządach – tylko adres (nawet bez numeru telefonu). Najczęściej podawane są dane teleadresowe bibliotek, zamieszczane są statuty, regulaminy (zarówno udostępniania jak i organizacyjne), godziny otwarcia, nazwiska pracowników funkcyjnych (w dużych bibliotekach) lub wszystkich (niepotrzebnie) pracowników (np. Ciasna, Janów, Jaworze, Pietrowice Wielkie, Zbrostawice), oświadczenia majątkowe dyrektorów, informacje o przetargach. Najwięcej informacji podają biblioteki, które zarządzają własną stroną biuletynu.

Analizie poddano także czas powstania biuletynów oraz ich aktualizacje. Najwcześniejsze biuletyny pochodzą z 2003 roku, najnowsze z roku 2009. Zauważalny jest brak zmian w biuletynach, nawet w przypadku znaczących zmian w podawanych informacjach (np. adresie, statucie, adresie www, adresie e-mailowym). W kilku przypadkach brak jest

daty utworzenia informacji zawartej w biuletynie. Najczęściej aktualizowanymi wiadomościami są informacje o przetargach i ich wynikach.

Biblioteki prowadzące własne strony internetowe bardzo często nie podają odsyłaczy do informacji na swój temat zamieszczanych na stronie biuletynu prowadzonego przez organizatora, a na stronach tych biuletynów nie ma odsyłaczy do stron bibliotek.

2.5. Współpraca z samorządem

Na podstawie informacji przekazanych przez biblioteki (poza 3 bibliotekami, które nie odpowiedziały na to pytanie) przeanalizowano stopień zainteresowania samorządu sprawami bibliotek.

W czterech miastach (Bieruń, Chorzów, Racibórz, Rybnik), jednej miasto-gminie (Pszczyna) i dziewięciu gminach (Bobrowniki, Buczkowice, Ciasna, Dąbrowa Zielona, Mstów, Mykanów, Popów, Starcza, Tworóg) nie poruszano w żaden sposób spraw bibliotek na posiedzeniach sesji czy komisji.

Współpraca z samorządem przejawiała się w różnorodny sposób. Odbływały się spotkania robocze z organizatorem; na zebraniach komisji i sesjach rad biblioteki składały sprawozdania z działalności (kwartalne, półroczne, roczne, z działań edukacyjno-kulturalnych dla dzieci w okresie ferii i wakacji), omawiano plany remontowe, problemy lokalowe, sprawy kadrowe, zatwierdzano sprawozdania finansowe. W kilku przypadkach (m.in.: Częstochowa, Marklowice) posiedzenia Komisji Kultury odbyły się w bibliotekach. Przykładem ścisłej współpracy pomiędzy samorządem a biblioteką są działania w gminie Pawłowice, gdzie dyrektor GBP jest zapraszany na spotkania z sołtysami oraz na posiedzenia Rady Gminy. Przedstawiane są wówczas osiągnięcia, potrzeby oraz problemy w funkcjonowaniu biblioteki i jej filii. Raz w roku odbywa się spotkanie pracowników biblioteki z władzami gminy, na którym bibliotekarze indywidualnie mogą przedstawić swoją wizję pracy biblioteki w danym roku (możliwość rozwoju na stanowisku pracy, sprawy lokalowe, popularyzację czytelnictwa).

2.6. Formy i sposoby odzyskiwania zbiorów niezwracanych przez czytelników, w tym współpraca z firmami windykacyjnymi

Jak wynika ze sprawozdań bibliotek publicznych województwa śląskiego we wszystkich w mniejszym lub większym stopniu, istnieje problem niewracających w terminie materiałów bibliotecznych. Główny podział rysuje się między małymi i dużymi placówkami.

W małych społecznościach, gdzie zarówno pracownicy biblioteki jak i czytelnicy nie są anonimowi, gdzie „wszyscy wszystkich znają”, w większości przypadków wystarczają kontakty osobiste z czytelnikami lub z ich rodzinami, w czasie których przypominany jest termin zwrotu książek. Współpracując ze szkołami bibliotekarze przekazują wychowawcom (z reguły przed końcem roku szkolnego) informacje o uczniach zalegających ze zwrotami; w kilku bibliotekach stosowane są „obiegówki” dla uczniów kończących szkołę (np. Janów). W tych środowiskach stosowane są głównie upomnienia telefoniczne, rzadziej pisemne i e-mailowe. W celu przypomnienia użytkownikom bibliotek o konieczności zwrotu wypożyczonych materiałów wykorzystywane są także ogłoszenia parafialne, apele szkolne, szkolny radiowęzeł (np. Gaszowice), lokalne czasopisma (np. Chybie, Łękawica) oraz portal „Nasza Klasa” (np. Mierzęcice, Miedźna, Pietrowice Wielkie). Trudności w odzyskiwaniu zbiorów wiążą się w małych społecznościach głównie z migracją ludności, ciężką chorobą a nawet śmiercią czytelnika. W większości placówek nie stosuje się kar za przetrzymanie materiałów bibliotecznych lub ograniczane są one do zwrotu kosztów za upomnienie. Czasem, w celu zmotywowania do szybszego zwrotu czytelnikom umarzane są kary za przetrzymanie materiałów w pierwszym tygodniu od wysłania upomnień (np. Kuźnia Raciborska). W sporadycznych przypadkach, głównie w przypadku cennych pozycji, pracownicy udają się do domów czytelników w celu odzyskania zbiorów.

Bibliotekarze zarówno z większych jak i mniejszych bibliotek, sygnalizują zachowania czytelników, których reakcją na przypomnienie o terminie zwrotu jest atak słowny na bibliotekarza.

Pisemne upomnienia

Większe placówki, w których czytelnik jest często anonimowy mają z reguły większe kłopoty z odzyskiwaniem zbiorów. Z obserwacji bibliotekarzy wynika, że dłużnikami są głównie osoby młode, które na swych kontach przetrzymują lektury szkolne oraz pozycje z literatury popularnonaukowej potrzebne do egzaminów i prac maturalnych. Główną stosowaną formą dyscyplinowania czytelników są pisemne upomnienia rozsyłane pocztą tradycyjną lub roznoszone przez gońców zatrudnianych przez urzędy (np. Marklowice, Rybnik). Biblioteki wysyłają najczęściej trzy upomnienia, przy czym ostatnie upomnienie wysyłane jest za potwierdzeniem odbioru.

W przypadku bibliotek rejestrujących wypożyczenia elektronicznie dużym ułatwieniem w pracy jest zarówno przypomnienie wysyłane przez system o zbliżającym się terminie zwrotu (jeśli czytelnik podał adres e-mailowy) jak i możliwość wydruku monitów. Część bibliotek zrezygnowała z organizowanych do tej pory okresowych amnestii. Powodem tych decyzji była zarówno mała skuteczność takiego działania, jak i widoczne przeczekiwanie czytelników ze zwrotem w celu uniknięcia kar pieniężnych. Większe zdyscyplinowanie czytelników obserwowane jest w bibliotekach,

w których system komputerowy blokuje konta czytelników (Tychy). W przypadku pisemnych upomnień największy skutek odnosi zwykle pierwsze, gdy kara za przetrzymanie jest niewielka, z czasem – gdy kara znacznie wzrasta czytelnicy unikają wizyt, zwłaszcza osobistych, w bibliotece. Kilka bibliotek zdecydowało się na wysłanie wezwań przedsądowych podpisywanych przez pełnomocnika procesowego lub biuro prawne (np. Katowice, Żory). W tych przypadkach biblioteki dawały dłużnikom możliwość rozłożenia kary za przetrzymanie na raty, zamianę na darowizny książkowe, a nawet – jeśli czytelnik znajdował się w szczególnie trudnej sytuacji finansowej – umarzono opłaty za przetrzymane materiały biblioteczne (Katowice).

Firmy windykacyjne

Coraz więcej bibliotek decyduje się na podpisanie umów z firmami windykacyjnymi. Największe doświadczenia w tym zakresie ma Miejska Biblioteka Publiczna w Bytomiu, która wprowadziła ten sposób odzyskiwania zbiorów w 1999 roku. W tej Bibliotece proces odzyskiwania zbiorów przebiega w trzech etapach: 1 – upomnienie wysyłane przez bibliotekę, 2 – przekazanie czytelników do firmy windykacyjnej (w tym przypadku z Krakowa), 3 – nakazy zapłaty i egzekucja komornicza. W przypadku innych bibliotek, które podpisały umowy z firmami windykacyjnymi (np. Dąbrowa Górnicza, Gliwice) zgodnie z podpisanymi w umowie procedurami pierwsze upomnienie wysyła biblioteka, jeśli czytelnik nie zareaguje, wówczas przejmowany jest przez firmę, która wysyłała do dłużnika monit z wezwaniem do zwrotu wypożyczonych pozycji oraz do zapłaty kwoty wynikającej z przetrzymania zbiorów. Trzecim etapem postępowania wobec opieszale czytelników winno być postępowanie sądowe, jednak w przypadku Gliwic tej procedury windykator nigdy nie rozpoczął. Z powodu niesatysfakcjonującej ściągalności należności finansowych oraz zbiorów niektóre biblioteki rezygnują z usług firm windykacyjnych (Dąbrowa Górnicza) lub podpisują umowy z innymi agencjami poszukując skuteczniejszej firmy (Zabrze). Biblioteka w Raciborzu zwraca uwagę na dobrą stronę umowy z firmą windykacyjną. Już sama jej obecność w bibliotece dyscyplinuje czytelników, którzy w znacznej większości reagują na pierwsze wysłane upomnienie, zwrotem książek.

Kolejne biblioteki (m.in. Jaworzno, Mysłowice) rozważają możliwość podpisania umów z firmami windykacyjnymi. Biblioteki (zwłaszcza te w mniejszych miejscowościach) uważają, że takie działania popsuje wizerunek biblioteki w środowisku.

2.7. Stan organizacyjny i działalność bibliotek powiatowych

Sieć bibliotek powiatowych w woj. śląskim na koniec 2009 r. liczyła 16 jednostek i w ciągu roku zwiększyła się o jedną bibliotekę. Na mocy porozumienia między samorządem powiatowym a samorządem miasta i gminy, zadania biblioteki powiatowej powierzono Bibliotece Publicznej Gminy Kłobuck z dniem 1 lipca 2009 r.

Spośród 16 bibliotek, 12 wypełniało zadania ponadlokalne na podstawie porozumień między samorządami oraz statutów nadanych przez organizatorów, w których dotychczasowe ich zadania poszerzono o zagadnienia właściwe dla nadzoru i opieki merytorycznej nad bibliotekami w powiecie. Trzy biblioteki szczebla powiatowego (w Bielsku-Białej, Częstochowie i nowa – w Kłobucku), swoje funkcje pełnią tylko na podstawie porozumień. Ich statuty nie uwzględniają zadań ponadlokalnych. Z kolei Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach jako jedyna w województwie została powołana od podstaw jako samorządowa instytucja kultury powiatu gliwickiego-ziemskiego, na mocy uchwały Rady Powiatu Gliwickiego i nadanego jej w 2006 r. statutu. Porozumienia w większości przypadków zostały zawarte na czas nieokreślony. Zmieniają się w części dotyczące wysokości środków przekazanych przez starostwa na dany rok, w formie aneksu do porozumienia.

Do tej pory nie utworzono biblioteki powiatowej dla powiatu bieruńsko-lędzińskiego. Jest to już ostatni powiat ziemski w województwie, który nie podjął starań by zrealizować zadania ustawowe (pomimo interwencyjnych pism Biblioteki Śląskiej i Wojewody).

Od momentu utworzenia w województwie bibliotek powiatowych (a właściwie poszerzenia zadań bibliotek miejskich), nie zmienia się w znaczącym stopniu poziom ich finansowania. Budżety oszacowane w chwili ich powoływania, wzrastają w niewielkim procencie. Obok podstawowej dotacji, niektóre starostwa wspomagają działalność i przedsięwzięcia bibliotek powiatowych dodatkowymi kwotami np. na nagrody w konkursach, zakupy sprzętów, imprezy kulturalne.

Lp.	Nazwa Biblioteki	Wysokość środków przekazanych przez starostę		Liczba podopiecznych bibliotek i filii * w 2009r.
		2009	2010 (plan)	
1.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Będzinie	120.000	110.000	28
2.	Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej	150.000	150.000	39
3.	Biblioteka Miejska w Cieszynie	120.000	121.200	28
4.	Biblioteka Publiczna im. dr Władysława Biegańskiego w Częstochowie	40.000	40.000	41
5.	Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach	143.500	156.000	25

6.	Biblioteka Publiczna Gminy Kłobuck im. Jana Długosza	15.000 (1VII-31XII)	30.000	20
7.	Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Józefa Lompy w Lublińcu	150.000	155.000	23
8.	Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Łaziskach Górnych (dla powiatu mikołowskiego)	60.000	60.000	17
9.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Myszkowie	64.900	69.050	10
10.	Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie	79.992	80.000	13
11.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Ryszarda Kincla w Raciborzu	49.350	49.350	23
12.	Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. Konstantego Prusa w Rybniku	85.000	85.500	20
13.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Bolesława Lubosza w Tarnowskich Górach	102.900	105.473	24
14.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wodzisławiu	131.700	131.700	26
15.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Zawierciu	42.940	42.940	30
16.	Żywiecka Biblioteka Samorządowa w Żywcu	70.000	70.000	41

* (bez sieci placówek biblioteki powiatowej)

Powyższe zestawienie ilustruje poziom dotacji przyznanych przez starostwa poszczególnym bibliotekom. Były one bardzo zróżnicowane. Plany finansowe na 2010 r. zakładają środki od 30 tys. zł do 156 tys. zł. Najwyższą dotację otrzymała biblioteka będąca wyłącznie jednostką samorządu powiatowego (Gliwice), a najmniejszą – nowo powstała biblioteka powiatowa w Kłobucku.

Jak można zauważyć, wielkość środków pozostawiona do dyspozycji bibliotek nie idzie w parze z wielkością sieci bibliotecznej w powiecie. Dla przykładu – Biblioteka Publiczna w Częstochowie przy największej liczbie bibliotek podopiecznych (41), otrzymała jedynie 40 tys. zł na działalność ponadlokalną.

O przeznaczeniu środków przyznanych przez samorzady powiatów decydowały postanowienia porozumień, a głównie wydatkowano je na:

- wynagrodzenia instruktorów (pełny etat lub jego część); na dodatki do płac pracowników, którym poszerzono zakresy obowiązków o prace na rzecz bibliotek w terenie (np. pracownikom działów gromadzenia i opracowania, informatykom, pracownikom księgowości)
- organizację szkoleń
- podróże służbowe
- utrzymanie bibliotek, w wysokości proporcjonalnej do zakresu prac na rzecz terenu
- opłaty pocztowe, telekomunikacyjne, abonamenty
- licencje na programy
- zakupy sprzętów (np. komputerów) wspomagających pracę instruktorów
- wydarzenia kulturalne, edukacyjne, materiały promocyjne.

Niektóre biblioteki, część środków ze starostw, przeznaczały na wzbogacanie własnych zbiorów o nowości, a także na czasopisma.

Praca bibliotek powiatowych w 2009 r. koncentrowała się wokół takich podstawowych zadań, jak:

- pomoc metodyczna, instrukcyjna, organizacyjna realizowana zarówno w czasie pobytu w bibliotekach, jak i w bibliotekach powiatowych
- szkolenia, warsztaty, narady, konferencje
- inicjowanie działań kulturalnych, edukacyjnych, promocje bibliotek w powiecie
- pomoc w zakresie automatyzacji procesów bibliotecznych.

ad.1. Podczas pobytu instruktorów w bibliotekach udzielano pomocy przede wszystkim w zakresie opracowania zbiorów, przy skonstruowaniu, selekcji zbiorów, ewidencji zbiorów, komputeryzacji; udzielano pomocy przy sporządzaniu wniosków do różnych programów; przeprowadzano kompleksowe wizytacje placówek lub badano wybrane zagadnienia.

ad.2. Spotkania bibliotekarzy w bibliotekach powiatowych miały formę narad, szkoleń tematycznych, warsztatów praktycznych. Zajęcia prowadzili zewnętrzni wykładowcy bądź pracownicy bibliotek powiatowych. Przykładowe tematy

i zagadnienia poruszone w czasie szkoleń w 2009 r.:

- radzenie sobie z czytelnikiem trudnym; PR w pracy biblioteki; obsługa systemu MAK dla bibliotekarzy (MiPBP w Będzinie)
- ewidencja materiałów bibliotecznych zgodna z Rozporządzeniem MKiDN; upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży – metoda „booktalkingu”; wykaz działów katalogu w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży; zarządzanie samorządową biblioteką publiczną (Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej)
- zarządzanie w kulturze; przepisy prawa pracy i bhp – pierwsza pomoc i ochrona p/poż; prezentacja nowego systemu MAK+ (MB w Cieszynie)
- prawno-organizacyjne i finansowe aspekty działalności bibliotecznej; prawne zasady funkcjonowania samorządowych bibliotek; działalność gospodarcza a działalność bibliotek jako instytucji kultury; obsługa programu bibliotecznego „Patron 3” (BP w Gliwicach)
- formy współpracy przy tworzeniu bibliografii regionalnej; Śląska Biblioteka Cyfrowa: propozycje do digitalizacji (MiPBP w Pszczynie)
- język haseł przedmiotowych BN, zasady, tworzenie, ustalenie metodyczne; książka kontra media (MiPBP w Raciborzu)
- najnowsze tendencje w literaturze dla dzieci i młodzieży; wybrane wskaźniki funkcjonalności bibliotek na podstawie normy PN-ISO 11620; warsztaty języka haseł przedmiotowych BN oraz zmiany w UKD; dokumentacja biblioteki (MBP w Tarnowskich Górach)
- zasady selekcji zbiorów (MiPBP w Wodzisławiu); tworzenie strony internetowej bibliotek w postaci bloga (MiPBP w Zawierciu, Żywiecka Biblioteka Samorządowa)
- instrukcja bezpieczeństwa pożarowego; program na wypadek awarii, katastrofy w bibliotece (MiPBP w Myszkowie, MBP w Tarnowskich Górach)
- przegląd zmian prawnych dot. kultury; ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej – treść, praktyka stosowania, błędy w świetle orzecznictwa; prawo pracy w samorządowych instytucjach kultury (szkolenie organizowane przez firmy zewnętrzne, sfinansowane przez PiMBP w Łaziskach Górnych).

Poza tym biblioteki powiatowe zorganizowały w 2009 r. konferencje, na które zaprosiły nie tylko bibliotekarzy z podopiecznych bibliotek, ale z innych powiatów oraz bibliotekarzy bibliotek szkolnych, nauczycieli. Były to:

- V Forum Bibliotekarzy Samorządowych Powiatu Będzińskiego pt „Biblioteki publiczne miejscem zdobywania wiedzy i integracji społeczno-kulturalnej” (MiPBP w Będzinie)
- Konferencja „Wpływ literatury na rozwój biopsychospołeczny człowieka” oraz „Wędrówki historyczno-literackie po Śląsku Cieszyńskim” (z udziałem bibliotekarzy czeskich, MB w Cieszynie)
- Konferencja „Bibliotekarz i regionalista – razem czy osobno” (PBP w Gliwicach).

W ramach szkolenia zawodowego organizowano też wymianę doświadczeń, odwiedzając te biblioteki w województwie, które w ostatnich latach otrzymały nowe obiekty.

Zorganizowano również wyjazd bibliotekarzy na Targi Książki w Krakowie (Bielsko-Biała, Żywiec).

We wszystkich bibliotekach powiatowych odbywały się okresowe narady robocze, na których omawiano ważne dla bibliotek sprawy, analizowano stan czytelnictwa, zastanawiano się nad nowymi, atrakcyjniejszymi formami pracy.

Odrębne spotkania zorganizowano we wszystkich bibliotekach powiatowych w celu omówienia założeń Programu Rozwoju Bibliotek Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

ad.3. Do stałych form pracy na rzecz bibliotek w powiecie należało inicjowanie wydarzeń kulturalnych, konkursów, działań promocyjnych.

Przykładowe prace podjęte przez biblioteki powiatowe i przeprowadzone wraz z bibliotekami w powiecie:

- „Tworzymy własne wydawnictwo” – międzynarodowy konkurs literacko-plastyczny pt. „Bajki, bajeczki dla mojego brata, dla mojej siostrzyczki”; „Mistrz ortografii”; „Inny nie znaczy gorszy” – konkurs plastyczny dotyczący niepełnosprawności (Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej)
- „Bibliomaniak – konkurs na najlepszego czytelnika”; „Jesień życia widziana oczami młodych” - międzynarodowy konkurs plastyczno-literacko-fotograficzny (BM w Cieszynie)
- „Bibliolato 2009” – konkurs na najciekawszą ofertę wakacji w bibliotece; „Baśniowy świat braci Grimm”, „Bajkowa kraina braci Grimm” – konkursy plastyczne na mapę i makietę (PBP w Gliwicach)
- „Konkurs wiedzy filozoficznej”; „Konkurs wiedzy regionalnej” – dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych w powiecie (PiMBP w Łaziskach Górnych)

Uwaga: Biblioteki powiatowe udzielały pomocy w zakresie automatyzacji procesów bibliotecznych.

- „Miejsce, które warto zobaczyć w swojej miejscowości”; „Już zachodzi czerwone słońeczko” – konkurs na scenariusz tematycznie związany z Powstaniami Śląskimi (MiPBP w Pszczynie)
- „I ty możesz zostać Indianinem”; „Jesień w dolinie Muminków” – konkursy plastyczne (MiPBP w Raciborzu)
- wystawy pokonkursowe lub prezentowane w bibliotekach powiatu (Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej)
- wystawy promujące walory historyczne i kulturowe gmin powiatu zawierciańskiego (MiPBP w Zawierciu)
- konkursy na najlepszą bibliotekę publiczną w powiecie, zorganizowane we współpracy ze starostami (Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej, BM w Cieszynie).

Najbardziej aktywne w tej dziedzinie w minionym roku były biblioteki w Będzinie, Cieszynie i Tarnowskich Górach.

Przykłady:

- wdrożenie systemu MAK w placówkach, które nie miały tego programu; instalacja i wdrożenie MAK WWW; instalacja zestawu baz danych na potrzeby opracowania zbiorów specjalnych i bibliografii zawartości czasopism; prowadzenie szkoleń dla bibliotekarzy z zakresu obsługi komputera i programu MAK (MiPBP w Będzinie)
- pomoc dotycząca oprogramowania komputerowego, jego instalacji; wprowadzanie opisów katalogowych w systemie MAK; instalacja modułu wypożyczeń w jednej z bibliotek; prezentacja nowego systemu MAK+ (MB w Cieszynie)
- instalowanie i konfiguracja systemu MAK 4.3; archiwizowanie bazy danych; sprawdzanie poprawności opisów bibliograficznych; konsultacje dotyczące komputeryzacji procesów bibliotecznych (MBP w Tarnowskich Górach).

Wypełniając zadania ustawowe, biblioteki powiatowe kontynuowały opracowywanie bibliografii powiatów. Nie wszystkie jednak publikowały zebrane materiały w formie drukowanej lub cyfrowej.

Bazy informacyjne dotyczące regionu (powiatu) prowadzone były w postaci kartotek. Gromadzono również książki, czasopisma lub inne wydawnictwa o charakterze regionalnym.

10 rocznica powołania bibliotek powiatowych

W 2009 r. minęło 10 lat od utworzenia powiatów jako szczebla administracji. W tym też czasie doszło do powołania pierwszych bibliotek pełniących zadania bibliotek powiatowych. Z okazji 10 rocznicy powołania pierwszych bibliotek powiatowych, zaproszono je wraz z podopiecznymi bibliotekami terenowymi, do udziału w VI Katowickich Prezentacjach Bibliotecznych, organizowanych przez Bibliotekę Śląską. Biblioteki, na specjalnie przygotowanych stoiskach prezentowały swój dorobek w zakresie pracy na rzecz dzieci i młodzieży. Dokonano wyboru i nagrodzono najlepiej przygotowaną prezentację.

Niełatwo jest dokonać jednoznacznej oceny działalności bibliotek szczebla powiatowego w woj. śląskim. Każda z nich ma inne warunki działania – kadrowe, lokalowe, finansowe, liczbę podopiecznych placówek bibliotecznych. Są biblioteki, które starają się wypełniać wszystkie zadania zapisane w ustawie o bibliotekach. Są też takie, które realizują je formalnie. Bywa też tak, że środki przekazane przez starostwo wykorzystywane są jako uzupełnienie dotacji organizatora.

Wspieranie bibliotek w różnych zakresach prac, udzielanie porad, systematyczne ich wizytowanie, organizowanie różnorodnych szkoleń, spotkań, integrowanie środowiska, inicjowanie wspólnych wydarzeń kulturalnych w obrębie powiatu, wspomaganie procesów automatyzacji, świadczy o tym, jak ważne jest to ogniwo dla właściwie zorganizowanej i zintegrowanej sieci bibliotecznej w województwie. Jak może być podstawą ogólnowojewódzkiego systemu informacji, obiegu i wymiany dokumentów bibliotecznych, rozwoju i wspierania czytelnictwa, lepszego zaspokajania coraz bardziej zróżnicowanych potrzeb i oczekiwań ze strony użytkowników.

